

Amikor Széchenyi István párbajozni akart a Lánchíd miatt

Széchenyi Istvánnak talán nem a legnagyobb, de mindenesetre egyik legértékesebb alkotása a budapesti Lánchíd, melyre annyi munkát és energiát fordított, hogy ennyi munkával és erővel talán ki lehetett volna forgatni sarkaiból a régi Magyarországot. Ami azt illeti, ebben talán nem is volt hiba, mert a Lánchíd megteremtésével kapta az első fejszecsapást a rendi kiváltságok alkotmányára, akkor, mikor az országgyűlés kimondotta, hogy a Lánchídon a nemes is fizet vámot. A Magyar Tudományos Akadémia nagy alapítójára való kegyeletes megemlékezésül Széchenyi legkitűnőbb monografusával, *Viszota* Gyulával megíratta a Lánchíd történetét. Ebből a kitűnő tanulmányból vesszük az alábbi érdekes részleteket.

Hogyan érlelődött meg Széchenyiben az állandó híd eszméje

Széchenyi úti és egyéb feljegyzéseiből kitűnik, hogy érdeke volt és érdeklődött is az új kor műszaki alkotásai iránt. 1815 januárjában például azt írja, hogy a régiségek iránt nincs nagyobb tisztelettel, egyáltalában nem lelkesíti fel a velencei Szent Márk-templom, a Mont Cenisen át vezető műtűrt ellenben rendkívüli módon fellelkesedik és ezt azzal okolja meg, hogy az első régi, de kicsiny; a második viszont fenséges, de új. Hasonlóképpen megnyilvánul az új közlekedési alkotások iránt szeretete 1818 szeptember 21-i feljegyzésében is. E nyilatkozatban egy ismerősének, a régi pénzek iránti lelkesedését lelkicsinyelve, szintén közlekedési műalkotás iránti szeretetéről tesz tanúságot, amikor a régi pénzekkel szemben nevezetesebbnek tartja a lyoni csatornát, vagy ismét a Mont Cenisen át vezető műtűrt. Bizonyára különös érdeke a természet és nyilatkozatokból, amikor szinte szándékosan leszólja a megbánult régiségeket, de kétségtelen az is, hogy az újabb technikai műalkotásokat sok kortársával szemben a kellőképpen értékelte.

„Akkor szavam nem hallatott”

Érdekes, hogy állandó hídról csak 1821 január 4-én ír és éppen a Buda Pest közt építendőről, hogy kész volna ily híd létesítésére egy évi jövedelmét feláldozni. Széchenyi ezt a kijelentését később, 1830 január 30-i, Nagy Pálhoz intézett levelében sokkal komolyabbnak állítja, mint amilyen az eredetileg 1821-ben volt, úgy hogy két nyilatkozat nem fed egészen egymást. Levelében azt írja, hogy „több 15 esztendejénél, ha nem csatlakozom, hogy itt Pesten egy állandó hídra esztendői jövedelmemet ajánlottam, de akkor szavam éppen nem hallatott.” Széchenyinek ez az állítása azt mutatja, hogy elfeledte a körülményeket, amelyeknek hatása alatt nyilatkozatát megtette. Innen van, hogy 1830-ban nagyobb jelentőséget tulajdonított annak 1821-ben a várakozás türelmetlensége nagyban hozzájárult, hogy báró Brudern József barátja előtt megtette nyilatkozatát, de ajánlatát sem más (például a város vagy a helytartótanács), sem a nyilvánosság előtt nem ismételte meg. Egyedül báró Brudern tudta és naplója öröklötte meg, így tehát szavát akkor valóban nem hallhatták. Széchenyi Pestről távozva elfeledte az esetet és hidakról még utazásaiban sem emlékezett meg, pedig 1822-ben volt ismét Párizsban, Londonban, Regensburgban s itt valóban szép állóhidakat látott. Csak 1825-ben, amikor X. Károly francia király koronázása után Franciaországon és Olaszországon át hazatért, Bordeaux-ban feljegyzte naplójába, hogy az akkor ott felépült új köfődnak 19 pillére van, 680 lépés hosszú, hogy Bonaparte alatt kezdték megépíteni, de a bordeaux-i kereskedők fejezték be és hogy napi bevétele 1500—2000 frank s 85 év múlva lesz szabad; ami mind ismét azt bizonyítja szerinte, hogy egyesülésse minden sikerülhet. Ugyanezen útjában a római korból (Kr. e. 19.) hátramarad nimes-i pompás „Le pont du Gard”-ról, a vízvezetéknek szánt és a Gard folyón át vezető, három egymásra épített ívsoros híd; azt írja, hogy a híd megtekintése „egyike a legjobban szívmelő jeleneteknek”, de nem mondhatta azt, amit Rousseau, hogy „miért nem született rómainak”, hanem néma volt és azt gondolta, hogy „miért született”. De viszont nem emlékszik meg Bécs első Lánchídjáról (a Széfia-hídról), amely 1825-ben készült el részvénytársaság útján. Úgy látszik azonban, hogy a bordeaux-i és nimes-i híd-

nak meg volt mégis az a hatása, hogy ez idő óta a hidak iránt jobban érdeklődött. Annak nyomát, hogy a pesti hídra is gondolt az 1825—1827-i országgyűlés alatt, 1825-ből fennmaradt egyik emlékeztető jegyzete is tanúsodik, amikor ennyit jegyez fel: „Brücke bey Pesth”. Nem eléggé világos ugyan e feljegyzés, de azért úgy is magyarázható, hogy egy állandó híd iránti emlékeztetés lehetett.

Tíz év múlva — két híd Pest és Buda közt

1826-ban már kétségtelen, hogy az állandó híd gondolata ébren van benne. Ez év novemberében azért jött Pozsonyból Pestre, hogy itt a Kaszinó számára helyiséget, a lóversenyei számára helyet keressen. Ekkor, november 17-én ezt jegyzi fel: „Kemnitzrel fogadtam, hogy 10 év múlva Pest és Buda közt két híd fog állni”. Ez a feljegyzés bizonyossága annak is, hogy a pestiek is foglalkoztak a két város állandó egybekötésével, Kemnitzert pesti gazdag polgár és háztulajdonos ugyanis e vágy reménytelenségéről vitatkozhatott Széchenyivel.

Még jobban ráirányította Széchenyit az állandó híd eszméjére az ifjú gróf Sándor Mór. Első vitatkozásuk ugyan ennek lát-szólag ellene mond. Széchenyi 1825 november 3-i akadémiai ajánlását ugyanis az ifjú Sándor — és ebben nem állott egyedül — lelkicsinyelte. Sándor baráti körben úgy nyilatkozott 1827-ben, hogy ily ügyekre, mint egy Akadémia, egy krajcárt sem adna, de egy hídra vagy ilyfélére kész volna félévi jövedelmét feláldozni. Széchenyit bántotta, hogy egy ifjú (20 éves volt) oly mreeszen tör pácát az idősebb (36 éves) férfi hazafias lettein és mivel Sándor a társaság kedveltje volt, a nyilatkozat által Széchenyi a társaság előtt kompromitálva érezte magát, még arra is gondolt, hogy párbajra hívja és így hallgattatja el. Ebből az esetből azonban nem szabad arra következtetni, hogy Széchenyi gróf Sándor nyilatkozata ellen volt, mert ez nem felelne meg a valóságnak. Széchenyi csak feltette a sokkal fontosabb nemzeti eszmének sikerét, amelynek amúgy is tekintélyes ellenesei voltak. Mindent nem lehetett egyszerre megvalósítani, a nemzeti eszmét szolgáló Akadémiát előbbre valónak tartotta akkor minden más tárgynál. Hogy Széchenyi nem a híd ellen, hanem Sándor meggondolatlansága ellen kelt ki naplójegyzetében, azt a Sándorra és az állandó hídra vonatkozó következő naplójegyzete bizonyítja. Sándor ugyanis 1828-ban Angliába utazva tényleg foglalkozott egy, a két várost egybekötő állandó híd tervével. Brunel mérnök kérdéseit éppen Széchenyinek küldte el és tőle kéri a felvilágosításokat. Gróf Sándor kérése kétségkívül tovább sarkalta Széchenyit, a kérdésekre adott válasz lényegében hűvöztette Széchenyinek tudását, a Sándor által hozott terv pedig további munkára ösztönözte, mondhatni végérvényesen ráirányította figyelmét.

Általános lelkesedés

Széchenyi erélye és kitartása olyan nagy volt már ekkor a két város társadalmának köztudatában, hogy a híd iránti érdeklődés biztos reményt fakasztott a polgárságban az eszme megvalósítása tekintetében.

1829 december 24-én feljegyzte naplójában, hogy mindenütt nyer becsülésben, mindenünnen dícsérő leveleket kap; a kereskedők, polgárok nagyon érdeklik és általában úgy nyilatkoznak, amikor egy híd építése szóba kerül, hogy ezt csak Széchenyi viheti végbe. 1830-ban azt írja Nagy Pálnak, hogy most a magyar színházról meg a hídról van szó és hiszi is, hogy idővel felépítik. Wesselényi-nek pedig ugyanakkor már azt írja, hogy Angliába szeretne utazni, mert Buda és Pest közt hidat akar motioba hozni. Ezt az utazását azonban egyelőre elhalasztotta, mert a Dunaszabályozás ügyében Pestről Konstantinápolyba utazott. Hazatérte után, 1830 végén az országgyűlés, majd 1831-ben *Világ* című művének megírása és kiadása, majd a kolera továbbá *Stádium* című művének megírása foglalta le idejét 1832 elejéig. Dunai útiábrán már érdekelték útközben a nagyobb hidak, így feljegyzte, hogy Újvidéken a Duna keskeny és a hajóhid körülbelül 150 öl széles; megemlékszik a Traján-híd romjairól, jelekül azonban, hogy a múlt kor ez érdekes művéről egyebet kiellentene.

Az 1832 február 10-e az állandó híd megvalósításának történetében jelentős dátum Széchenyi négy barátja (gróf Andrássy György, gróf Károlyi György, báró Wesse-

lényi Miklós és gróf Stainlein Ede) előzetesen megbeszélve az eszme megvalósítása érdekében szükséges teendőket, e napon magához hívta azokat, akik a tervről már tudtak, vagy akiket ez ügyben nem volt tanácsos elhagyni. A megjelentek Széchenyivel együtt aláírták azt a vázlatra hűzött ívlapot, amelyre Széchenyi előzetesen felül ráíratja Tasner Antallal a következőket: „Buda s Pest közti hídnak építését hazafiúi érzéssel megpendíték”.

Döntő stádiumba lép a híd ügye

Mindenek előtt a nádor pártfogását kérték. E végre Stainlein vezetésével Kappel Frigrik, gróf Károlyi István és Lajos, Pollack Mihály, gróf Széchenyi István és Ullmann Mór 1832 február 13-án megjelentek a nádor előtt. A nádor szívesen fogadta őket, a hazafiúi szándékot dicsérte és pártfogását ígérte. A rákövetkező napon Széchenyi — naplója szerint — egyedül volt a nádornál a híd ügyében.

A küldöttség 14-én jelentette a kihallgatás eredményét és elhatározta, hogy a *Budapesti Hídegyesület* néven társasággá alakul. Elhatározta továbbá, hogy a társaság három alosztályra fog felosztani: politikaira, pénzbelire és műszakra; azonkívül az egész egyesületnek és az alosztályoknak élére előlülöt, jegyzőt választ, munkásságáról az újságokban fog beszámolni és hogy az ügyre vonatkozó javaslatot berkitől szívesen fogad. Az egyes ülésekről a *Jelenkor*-ban és később az *Ofner Zeitung*-ban is Havas József elég részletes tudósításokat közölt.

A február 14-i ülésen azonban — Széchenyi feljegyzése szerint — az is szóba került, hogy az építendő hidat a trieszti társaságnál biztosítani kell és hogy adatokat kell szerezni az augsburgi (nyilván regensburgi helyett) hídról; továbbá az is, hogy ki fogja a készítőket tervekért fizetni. Ezenkívül Széchenyi feljegyzete ezekben kifejezve ily híd évenkénti költségét, ilyképpen:

140.000 frt. építés kamata 10 ezer ezüst frt.
a híd fenntartása . . . 40 ezer ezüst frt.
a városi híd bére . . . 20 ezer ezüst frt.
a városi híd fenntartása . 30 ezer ezüst frt.

Összesen: 100 ezer ezüst frt.

Széchenyi és Andrássy első útja Angliába

A főépítészeti igazgatóság által elkészített tervek és Pest megye 1832 június 14-i határozata után újabb és nagyobb előhaladás történt az állandó híd megvalósítása érdekében. Széchenyi István ugyanis a már 1830-ban is szándékolt angliai útra határozta el magát, hogy a technikai alosztály elnökével, gróf Andrássy Györggyel az angol mérnökök véleményét meghallgassa, a híresebb angol hidakat megtekintse és biztos tudomást szerezzen arról, hogy hol és milyen híd építhető Buda és Pest között. Utazására a kormány engedélyt és pártfogást kellett kérnie. Június 21-én fel is utazott Bécsbe az útlevele ügyében, de mint írja, nagy nehézségeket támasztottak és úgy tűnik fel, mintha kegyet kérne. Ugyanakkor történt meg az a kellemetlenség vele, hogy itthon nyomás alatt lévő művét, a *Stadiumot*, a 10. iv kinyomtatása után a nádor rendeletére zár alá vették. Amikor ez ügyben július 8-án a nádornál van, előadta a nádornak azt is, hogy nem akarnak számára angliai útjára útlevelet adni. A nádor rábeszélésére Széchenyi előállt egyelőre a *Stadium* továbbnyomtatásának szándékától, ennek hatása alatt a nádor felháborodva vette tudomásul, hogy Bécsben nem kapja meg az útlevelet, azonnal felajánlotta közbenjárását, annál is inkább, mert a híd ügyét addig is pártfogolta. A nádor szavának állt s július 8-án hivatalosan kérte, hogy a kormány a gőzhajózás és a híd ügyében Angliába utazni szándékozó Széchenyinek és Andrássynak útlevelet és megfelelő ajánlatokat adjon. Széchenyi július 23-án Bécsben van útlevele ügyében, de mint írja, folyton azzal biztatják, hogy kap útlevelet s ígérteik úgy hangzik, hogy kap azt mondanák: Nézd Stefferl, hiszen jól viselkedtél, hiszen kapsz útlevelet”. De azért még augusztus 7-én sem volt meg az útlevele, amire ily panaszt jegyez be naplójába: „Valóban gyalázatos dolog. 1000 ellenzéssel kell küzdenünk, minden elképzeltetű, mert vagy későn, vagy korán (történik) és Magyarországnak és személyeinknek nem becsülése kinos”. Széchenyi meg van botránkozva, de külsőleg nyugodt maradt. Andrássy ellenben úgyszólván beteg lett. Végül augusztus 11-én megkapták az útlevelet. Kiderült, hogy báró Gervay Józsefnél, az államértekezleti tanács jegyzőjénél volt az irat elfektetve.

Erre Széchenyi 1832 augusztus 16-án útnak indulhatott.

Ez az út, illetőleg ennek tapasztalata döntő jelentőségűek lettek a hídra nézve.